

МОВНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО МЕДІАПРОСТОРУ

Наталія Шумарова

доктор філологічних наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-0766-8807

НА ПЕРИФЕРІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ: СТУДЕНТИ ПРО МИР І ВІЙНУ

Ця розвідка виникла як продовження дослідження концептуального простору концептів ВІЙНА, ПЕРЕМОГА, МИР, що проявилися в текстах студентів, написаних у квітні 2024 року в аудиторія ННІЖ КНУ імені Тараса Шевченка. Це був захід, результатом якого стала видана друком книга «День після війни», в основу якої лягли твори студентів, викладачів та представників ректорату, відредаговані й опубліковані впродовж одного дня.

Методом суцільної вибірки було проаналізовано всі тексти, вміщені у збірнику (День після війни. Київ: Саміт-Книга, 2024. 344 с.), окреслено концептуальні поля, виділено периферію, описано «перехідні зони».

Аналіз зазначених концептуальних полів засвідчив наявність у них спільних рис, зокрема субконцептів на позначення почуттів і емоцій (*біль, сльози, страх, жах, радість*), процесів (*бої, просування військ, повітряна тривога*) і артефактів (*автомат, ракети, БпЛА, шахеди* тощо). Разом із тим впало в око, що в текстах було мало номінацій кольорів і звуків, хоч вони здатні і викликати, і передавати цілу гаму емоцій. Поодинокі вкраплення лише підтверджували думку автора, що кольори мають здатність до зникнення з актуального мисленнєвого поля під час творення тексту з описом трагічних подій, стаючи не важливими, другорядними. Щоправда, в роботах часто згадувався жовто-блакитний прапор – державний прапор України. В такому разі увага, на наш погляд, концентрувалася на кольорі-символі, який несе в собі квінтесенцію почуттів і емоційних смислів. Такий результат змусив нас поставити перед студентами першого курсу того самого навчального закладу, які не брали участі в колективному написанні творчої роботи, оскільки ще не

навчалися в інституті, завдання описати війну, мир і перемогу саме в кольорах і звуках, тобто завдання було уточнено, але не звужено.

Аналіз текстів дозволив виявити такі моменти:

1. Кольорова палітра, що супроводжує опис подій, вмотивована тематично. Так, під час опису війни вона залишається досить однотипною. Домінує, як передбачалося, чорний і сірий (*Чорний – це колір війни, чорне полотно війни; чорні руїни, чорний гар гармат. Сірий – це сірий дим, колір диму; колір війни; колір диму над будинками, попелу, що залишається від зруйнованих шкіл, лікарень, житлових будинків*). Часом згадують червоний, називають його кольором крові, кривавим.

Інші кольори представлено поодинокі, інколи з прив'язкою до чорного чи сірого, але вони теж пов'язані з воєнними діями: *Війна має свої кольори: сірі, чорні, бурі, криваві; зелений камуфляж; яскраво-помаранчеве світло пожеж*.

Подеколи кольори зіставляють або протиставляють за психологічно-культурними критеріями. Так значну символічну роль відіграють зіставно-протиставні відношення у нижченаведеному фрагменті твору: *Колір війни — багряно-сірий. Це кров, це заходи сонця, це палаючі будівлі. Та серед цих відтінків почали з'являтися й інші: жовтий — жилети волонтерів, які привозили хліб і ліки, багряно-зелені сітки, сплетені для наших військових. Ці кольори гріли, бо були кольорами турботи, підтримки і віри в життя*.

2. Перемога представлена в різних кольорах, насамперед — це червоний, золотий, синій і колір прапора: *Перемога як перше сонце після тижневого дощу. У кольорах вона — золота й синя. Золота — як пшениця, що знову проросла на вільній землі, синя — як небо без диму*.

Можна говорити про символізм кольорів: *Колір перемоги — синьо-жовтий. Це кольори нашої незламності, відваги і віри*.

Подано навіть динаміку сприйняття цих кольорів упродовж руху до миру:

Чорний колір колись обов'язково стане блакитним або рожевим, а діти після плачу обов'язково засміються.

3. МИР у творах асоціюється з блакитним небом, зеленими полями, рожевими світанками, тут багато світла і світлої радості: *Мир — це блакитний і рожевий. Колір чистого неба та поля, вкритого тюльпанами*.

Як бачимо, кольорова палітра, представлена в студентських творах, чітко розмежована і зумовлена психологічними чинниками насамперед намаганням передати почуття, що їх переживає мовець.

4. Звуки є одним із найважливіших подразників у сприйнятті довкілля і формуванні мовно-мисленнєвої картини світу.

Звуки розрізняють за різними параметрами як сильні чи слабкі, чисті чи нечисті, приємні чи неприємні, дзвінки – глухі, монотонні чи переривчасті, спокійні – тривожні тощо.

Звуки, описані в студентських есеях, змінюються залежно від об'єкта опису – війна, мир, перемога. Часом вони названі безпосередньо, інколи опосередковано, через номінацію предметів, що їх породжують чи супроводжують. Війна сприймається як жах, горе, страх, несправедливість, що зумовлює вибір відповідних номінацій.

Війна жахлива, а тому, як пишуть студенти, і *Звуки війни - жахливі. Гучні, різкі, пронизливі. Це - сирена о 4 ранку, прильоти по жилих будинках, плач на похованнях полеглих бійців та крики людей з-під завалів.*

У категоризації війни студенти послуговуються метафорами, визначаючи війну як пекло, трагедію, хаос або як живу істоту: *Це хаос, який розриває тишу життя і замінює її на гуркіт і страх; Війна говорить гучно: вибухами, криками поранених, плачем дітей.* Тиша згадується рідко, при цьому вона не заспокоює, а лякає.

5. Перемога у відтворення студентів теж сповнена звуками або, навпаки, тишею. Звуки виражають емоції людей, а тому вони різні – сміх, плач, шелест листя тощо, а також звуки соціального середовища і різнобічної діяльності людини. Напр.: *Це вигуки «Слава Україні!», дзвони церков, сміх, що знову повертається в подвір'я; Звуки перемоги — це гуркіт наших машин на визволених дорогах, розмови військових, дзвін трамваю, який вперше проїхав містом після деокупації; Звуки перемоги – це музика життя, яке повертається, але водночас і тиша як пам'ять про загиблих.*

6. Мир теж презентовано аналогічно: через природні і «технічні» звуки і через протиставлення звуку і тиші: *Звуки миру — це сміх дітей, шелест листя та радісні пісні на вулицях; Мир — це мрія і тиша, яка не лякає.*

Часом опис обох явищ іде паралельно, що створює синтезію відчуттів.

Звуків у текстах багато, вони тематично зумовлені і часом протиставляються тиші. Тиша, своєю чергою, стає амбівалентною – небезпечною під час війни і заспокійливою під час миру. Лексема актуалізує енантіосемічний компонент в конкретному контексті, хоч словники таких відтінків не фіксують.

Висновки.

1. Палітра кольорів, представлених у студентських есеях, залежить від теми або об'єкта опису.

2. У плані колористики війна представлена менш варіативно, ніж у звуковому плані. Звуків у якісно-кількісному плані більше, але звуків природи серед них мало, домінують звуки, асоціативно пов'язані з небезпекою, загрозою і страхом.

3. Палітра кольорів розширюється під час представлення перемоги і миру, карта звуків зміщується від негативу до позитиву.

4. Символізм кольорів представлений майже у всіх роботах.

5. У текстах простежується синкретизм відчуттів, що свідчить про відповідне сприймання як довкілля, так і соціальних процесів, а також про відповідну концептуалізацію цього процесу, заснованому на власному досвіді.